

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ,
ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ, ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ

► συντελεστές έργου

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ–ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας ΔΑΜΕΕΠ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος MSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ–ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπύλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος–Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια-Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ISBN XXX-XXX-XXX-X

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΕΡΕΥΝΑ–ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας
Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής
Εφορεία Αρχαιοτήτων Χίου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος, Σπύλιος Πίστας
Παναγιώτης Περδικούλιας, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Λακωνίας

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ).

Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright
©UNESCO, ©Wikimediacommons,
© OUR PLACE The World Heritage Collection

Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα Προέλευση εικόνων.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού

► ευχαριστίες

Ελισσάβετ Τζαβέλλα, Δρ. Αρχαιολογίας, ΕΦΑ Βοιωτίας
Καλλιόπη Φλώρου, Δρ. Αρχαιολογίας, Προϊσταμένη TBΜΑΜ, ΕΦΑ Δυτικής Αττικής
Όλγα Βάσση Δρ. Αρχαιολογίας, Προϊσταμένη ΕΦΑ Χίου
Παρισιάνθη Βαλάκου Προϊσταμένη TBΜΑΜ, ΕΦΑ Χίου

Η δράση «Ελλάδα και UNESCO: Παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη χώρων και μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς στην ελληνική επικράτεια», υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

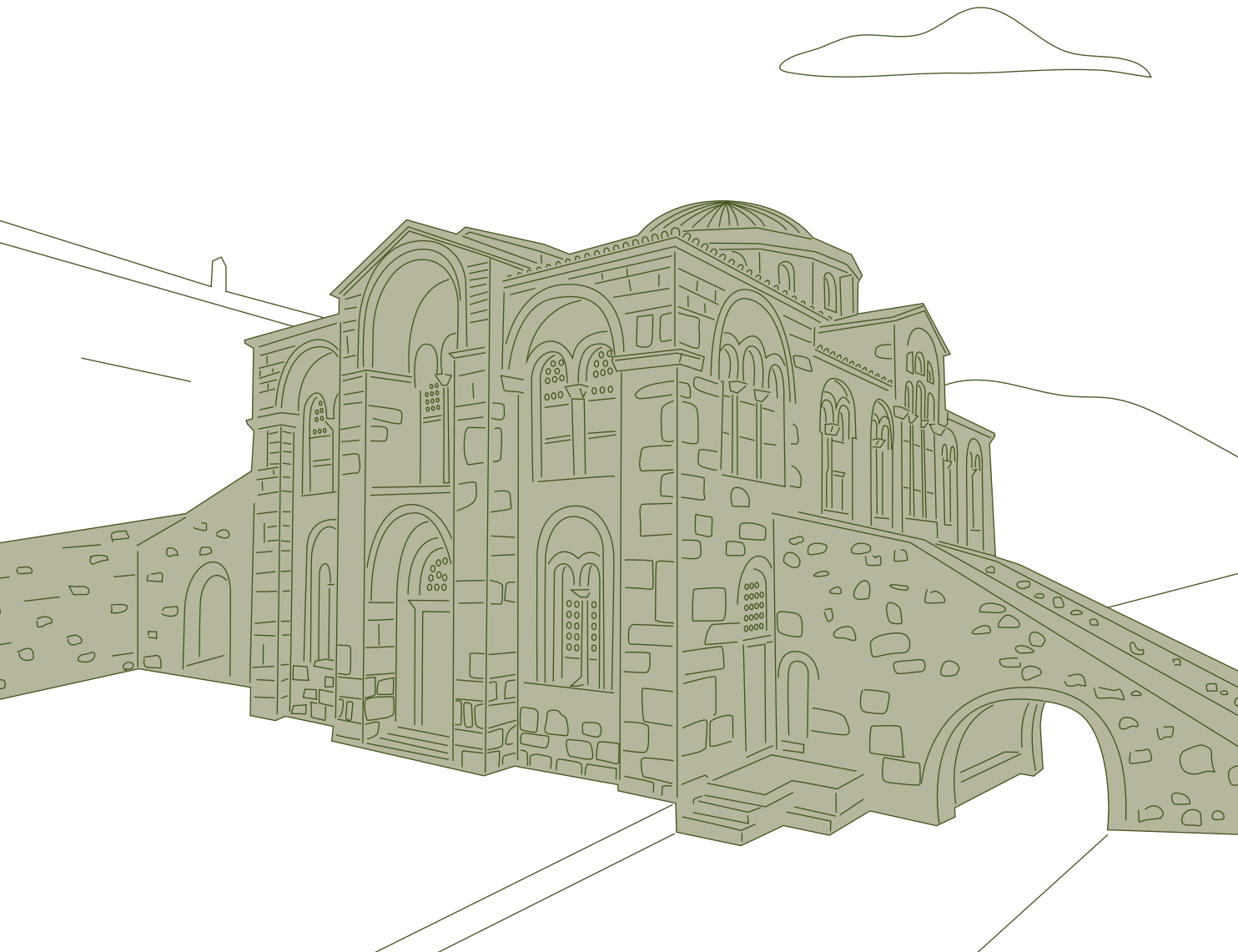
Μονή Οσίου Λουκά Βουιωτίας, Νέα Μονή Χίου
και Μονή Δαφνίου Αττικής

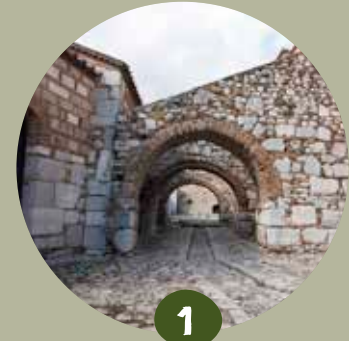
ΜΝΗΜΕΙΟ
UNESCO

11

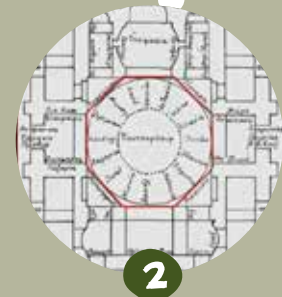
Δέκα βήματα μέχρι...

...τον Όσιο Λουκά

Στη Βοιωτία, στη Χίο και στην Αττική βρίσκονται τρία σπουδαία βυζαντινά μοναστήρια. Τα καθολικά τους χτίστηκαν τον 11ο αιώνα.

Τα καθολικά των τριών μονών, δηλαδή οι κύριες εκκλησίες τους, ανήκουν στον ίδιο πρωτότυπο αρχιτεκτονικό τύπο, τον οκταγωνικό.

Βοιωτίας, τη Νέα Μονή Χίου και το Δαφνί Αττικής!

3

Τα τρία μνημεία διακοσμούνται με λαμπρά ψηφιδωτά.

5

Η παλαιότερη ιδρύθηκε στη Βοιωτία, από έναν σημαντικό μοναχό, φημισμένο για τις θεραπευτικές και προφητικές του ικανότητες.

Τον Όσιο Λουκά.

7

Η δεύτερη ανεγέρθηκε στη Χίο, από τους μοναχούς Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ στη θέση που βρέθηκε μια θαυματουργή εικόνα της Παναγίας.

9

Η τρίτη μονή κτίστηκε στην Αττική, δίπλα στην Ιερά Οδό, στο δρόμο που ενώνει σήμερα την Αθήνα με την Ελευσίνα.

Από εδώ διερχόταν στην αρχαιότητα η πομπή των περίφημων Ελευσινίων μυστηρίων.

4

Οι τρεις μονές βρέθηκαν στο επίκεντρο των πολεμικών γεγονότων της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

6

Η μονή αυτή διέθετε μεγάλη κτηματική περιουσία στη Βοιωτία και σε άλλες περιοχές.

Μεταξύ άλλων διαθέτει μετόχια στα Άσπρα Σπίτια και στα Καμινιά της Βοιωτίας, όπως και στο Αλιβέρι της Εύβοιας.

8

Για την ανέγερσή της κατέβαλε μεγάλα ποσά ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Θ' ο Μονομάχος και της εξασφάλισε και σημαντικά οικονομικά προνόμια.

10

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα τα κτίσματα της μονής αυτής χρησιμοποιήθηκαν ως στρατώνες και ως φρενοκομείο.

Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, Νέα Μονή Χίου και Μονή Δαφνίου Αττικής

Αυτοκρατόρων
δώρα

ΤΙ;

- Τρία σημαντικά βυζαντινά μοναστηριακά συγκροτήματα.

ΠΟΥ;

- Μονή Οσίου Λουκά: Π.Ε. Βοιωτίας, Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος
- Νέα Μονή: Π.Ε. Χίου, Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου
- Μονή Δαφνίου: Περιφέρεια Αττικής

ΠΟΤΕ;

- 10ος–11ος αιώνας

τι λένε οι αριθμοί:

9.604 τ.μ.

ΕΚΤΑΣΗ

έχει η μονή Δαφνίου

300–400

ΜΟΝΑΧΟΙ

στη Νέα Μονή το 1711–1712

15,70 μ.

ΜΗΚΟΣ

έχει το κτιστό τραπέζι
στην τράπεζα της Νέας Μονής

12

ΧΡΟΝΙΑ

η οικοδόμηση
της Νέας Μονής

...στον κατάλογο της Unesco!

Τα τρία μοναστηριακά συγκροτήματα εντάχθηκαν στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

κριτήριο i

Τα εξαιρετικής ποιότητας ψηφιδωτά που κοσμούν τους τοίχους των καθολικών στα τρία αυτά μνημεία θεωρούνται από τα μεγαλύτερα αριστουργήματα της βυζαντινής τέχνης.

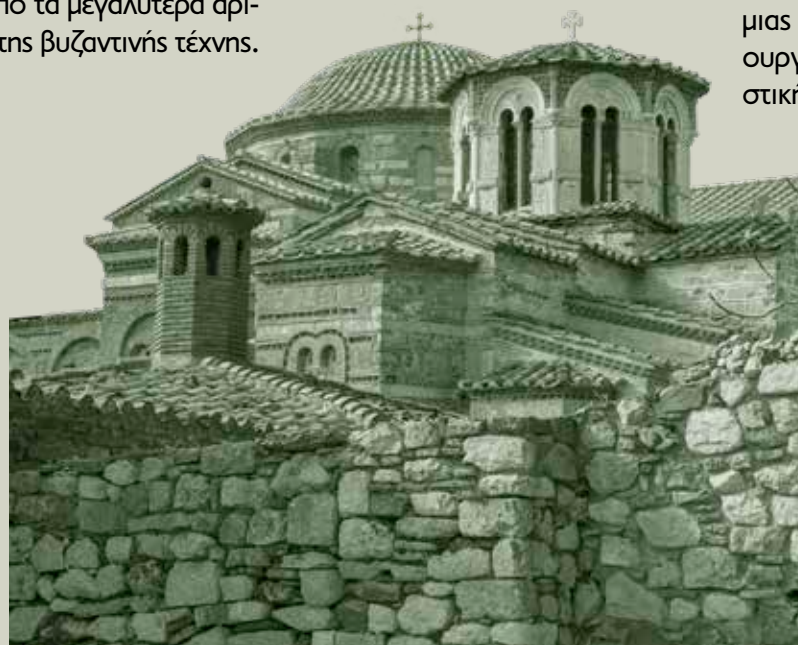

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ: 1990

κριτήριο ii

Τα καθολικά των τριών μονών αποτελούν κορυφαία παραδείγματα του οκταγωνικού τύπου ναών, μιας από τις πιο πρωτότυπες δημιουργίες της βυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

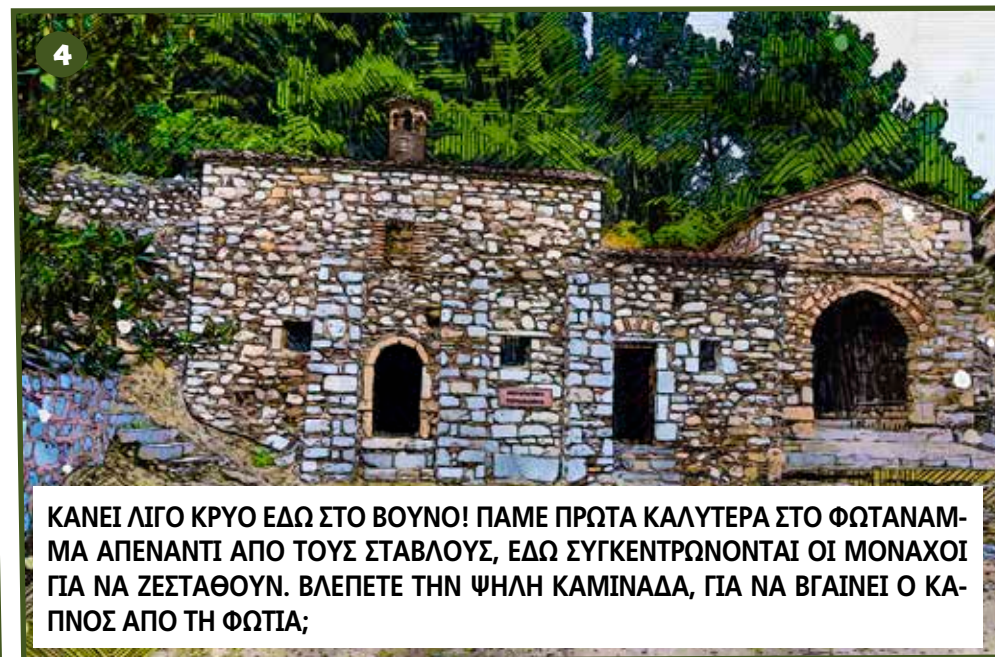
ΔΙΑΜΕΤΡΟ

9 μ.

έχει ο τρούλος του
καθολικού του Οσίου Λουκά

1. Η Νέα Μονή Χίου από ψηλά.

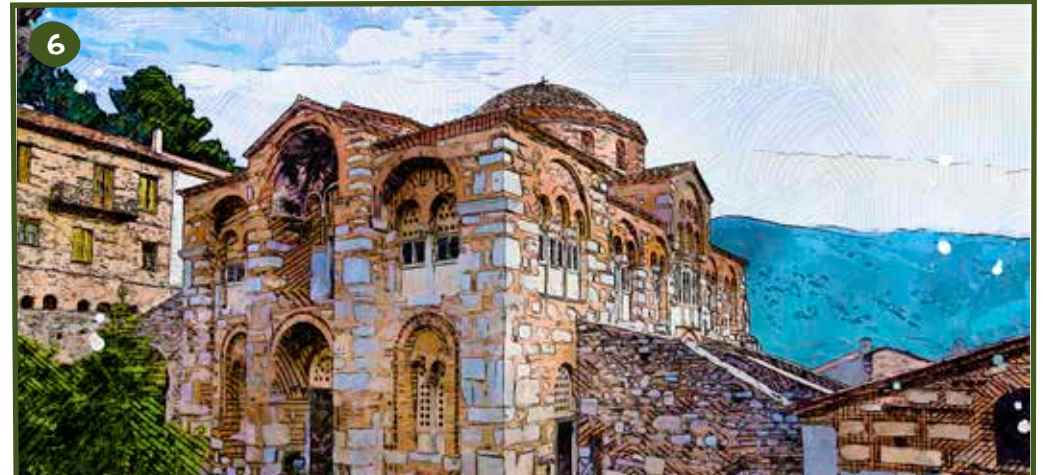
Περιδιαβαίνοντας...

...στη μονή Οσίου Λουκά με τον Κυριακό!

ΩΡΑ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΟΥΜΕ. ΠΡΩΤΑ ΘΑ ΜΠΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΚΡΥΠΤΗ, ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΤΙΣΜΕΝΟ ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ. ΕΔΩ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Ο ΑΡΧΙΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ, ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΣΚΗΤΗ ΚΑΙ ΙΔΡΥΤΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ. ΠΟΣΟ ΟΜΟΡΦΕΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΟΥΝ!

ΑΣ ΑΝΕΒΟΥΜΕ ΤΩΡΑ ΣΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ! ΤΙ ΕΠΙΒΛΗΤΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ! ΚΑΙ ΑΥΤΑ ΤΑ ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΜΟΙΑΖΟΥΝ ΝΑ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΟΥΝ ΣΤΟ ΦΩΣ! ΤΑ ΠΛΕΥΡΙΚΑ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΧΟΥΝ ΚΙ ΑΥΤΑ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ, ΠΟΥ ΘΥΜΙΖΟΥΝ ΑΥΤΕΣ ΤΗΣ ΚΡΥΠΤΗΣ!

ΑΠΟ ΕΔΩ ΘΑ ΠΕΡΑΣΟΥΜΕ ΔΙΠΛΑ ΣΤΟΝ ΝΑΟ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ, ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ. ΕΧΕΙ ΚΑΙ ΩΡΑΙΟ ΓΛΥΠΤΟ ΔΙΑΚΟΣΜΟ! ΓΙΑ ΔΕΙΤΕ ΕΔΩ ΤΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ!

ΩΡΑ ΝΑ ΦΥΓΟΥΜΕ, ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΤΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ, ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΑ! ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ, Ο ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ, ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΕΙΝΑΙ ΧΤΙΣΜΕΝΟΣ ΠΑΝΩ ΣΕ ΚΡΥΠΤΗ ΚΙ ΑΥΤΟΣ, ΕΙΝΑΙ ΟΜΩΣ ΦΤΙΑΓΜΕΝΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΣ ΜΕ ΛΑΞΕΥΤΟΥΣ ΛΙΘΟΥΣ.

...στη Νέα Μονή Χίου με τον Ιωσήφ!

...στη μονή Δαφνίου με τον μοναχό Ακάκιο!

Το περιβάλλον...

«*Η ευαγής μονή του οσίου Λουκά, η μεταξύ των μουσοφιλητών ορέων
Ελικώνος και Παρνασσού παρά την αρχαίαν Στείριν κείμενη...*
Κρέμος, Φωκικά τ. Α, σελ. 12, 1854

Η μονή του Οσίου Λουκά είναι χτισμένη σε υψόμετρο 430 μ., στις δυτικές πλαγιές του καταπράσινου Ελικώνα, κοντά στα χωριά Στείρι και Δίστομο. Στην αρχαιότητα πίστευαν ότι στον Ελικώνα κατοικούσαν οι εννέα Μούσες.

Η Νέα Μονή Χίου βρίσκεται στο κέντρο του νησιού, σε απόσταση 14 χλμ. από την πόλη της Χίου. Είναι κτισμένη στη δυτική πλαγιά του όρους Προβατάς, σε υψόμετρο 670 μ., ανάμεσα σε πεύκα, ελιές και τρεχούμενα νερά.

Η μονή Δαφνίου βρίσκεται στο δήμο Χαϊδαρίου, σε απόσταση περίπου 11 χλμ. από το κέντρο της Αθήνας. Αν και μισοκρυμμένη δίπλα στην πολύβουη λεωφόρο Αθηνών-Κορίνθου διατηρεί τη χαμένη σήμερα ομορφιά της αττικής υπαίθρου, καθώς περιβάλλεται από το καταπράσινο ομώνυμο άλσος.

2. Μονή Δαφνίου L H Blondeaux 1868 ως 1943

«Σπουδαίο - ξεπερνάει κάθε φαντασία
είπε ο Ρότζερ, και απόθεσε καπέλο,
μπαστούνι, σχέδια, δυο-τρεις οδηγούς
και λεξικά πάνω σε μια κολόνα. Ύστερα
κοιτάξαμε όλοι μαζί ψηλά τον Χριστό
τιμωρό, μεγαλύτερο κι από εφιάλητ, σε
μπλε και λευκό ψηφιδωτό. Αυτή η εκ-
κλησία μάς άρεσε πολύ. Είναι ψηλή και
τραχιά και αψιδωτή, και τα ψηφιδωτά
είναι πολύ φθαρμένα. Και κοιτάξεις έξω
απ' την πόρτα εκείνα τα πράσινα φου-
ντωτά δέντρα, που το καθένα μοιάζει
να 'χει μια τούφα από ήλιο και σύννε-
φο που κυματίζει — έτσι λαμπερά, έτσι
σκοτεινά είναι τα πράσινα κύματα στο
δάσος που περπατήσαμε...

Virginia Woolf,
Πέμπτη 21 Απριλίου 1932 – Εκδρομή
στο Δαφνί και στην Ελευσίνα

3. Πανοραμική άποψη του Ελικώνα, από τη Μονή Οσίου Λουκά.

...και το τοπίο

- Η μονή του Οσίου Λουκά περιβάλλεται από ένα μοναδικής ομορφιάς τοπίο, αναλλοίωτο από οικιστικές ή άλλες δραστηριότητες. Το οροπέδιο μπροστά της καλύπτεται από ελαιώνες, ενώ στις γύρω πλαγιές καλλιεργούνται αμυγδαλιές, που καθιστούν την τοποθεσία ειδυλλιακή ακόμη και το χειμώνα.
- Η ανηφορική διαδρομή προς τη Νέα Μονή παρέχει θαυμάσια θέα προς την πόλη της Χίου και τις απέναντι μικρασιατικές ακτές. Ευχάριστη έκπληξη στο καταπράσινο τοπίο αποτελεί ένας μικρός καταρράκτης ύψους 5 μέτρων κοντά στο μοναστήρι.
- Η μονή Δαφνίου είναι χτισμένη στις βόρειες παρυφές του όρους Αιγάλεω παραπλεύρως της αρχαίας Ιεράς Οδού. Τα διάσπαρτα μνημεία κατά μήκος της αρχαίας οδού μαρτυρούν τη διαχρονική σημασία της περιοχής για την αττική τοπογραφία. Για την ονομασία της μονής υπάρχουν διάφορες εικασίες, όπως ότι οφείλεται στις άφθονες πικροδάφνες της περιοχής⁸.

Πράσινες λεπτομέρειες

Διακοσμητικά μοτίβα εμπνευσμένα από τη φύση κατέχουν ξεχωριστή θέση στον διάκοσμο των τριών μονών: άνθη, στεφάνια, ελισσόμενοι βλαστοί και άλλα φυτικά θέματα συμπληρώνουν με απaráμιλλη τέχνη τη διακόσμηση. Η ποικιλία και η πολυχρωμία τους επιτείνει την αίσθηση πολυτέλειας που αποπνέουν τα ψηφιδωτά.

ΟΙ ΜΟΝΕΣ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ

1821

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης (27 Μαρτίου 1821).

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Καταστροφή της Χίου από τους Τούρκους (30 Μαρτίου 1822). Σφαγές και λεηλασίες στη μονή.

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Η μονή υφίσταται μεγάλες καταστροφές από τους Τούρκους, ενώ συχνά αποτελεί ορμητήριο των Ελλήνων αγωνιστών.

1828-1830

Απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας και αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Ελληνικού κράτους.

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Προσπάθεια ανασυγκρότησης της μονής.

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Το 1830 παύει η λειτουργία της και τα κτίσματά της εξυπηρετούν διαφορετικές λειτουργίες.

1881

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Μεγάλος σεισμός πλήττει τη Χίο, προκαλώντας σημαντικές καταστροφές στη Νέα Μονή.

1938

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Έναρξη εργασιών αποκατάστασης από την Αρχαιολογική Υπηρεσία.

1927

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Έναρξη αναστηλωτικών εργασιών.

1912,
11 Νοεμβρίου

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Απελευθέρωση της Χίου. Η μονή παρακμάζει.

1889

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Έναρξη μακροχρόνιων εργασιών αποκατάστασης και συντήρηση των ψηφιδωτών, μετά από αλλεπάλληλους σεισμούς (1886 - 1894).

1943,
26 Αυγούστου

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Η μονή βομβαρδίζεται από τους Γερμανούς, καθώς αποτελεί καταφύγιο αντάρτων. Προκαλούνται μεγάλες καταστροφές.

1950

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Ανασυγκρότηση της μονής ως γυναικείου μοναστηριού.

1960

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Νέες επεμβάσεις αποκατάστασης της μονής, που συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

1986

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Επιστροφή του ιερού λειψάνου του οσίου Λουκά από τη Βενετία όπου είχε μεταφερθεί το 1463.

1990

ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ

Εγγραφή των τριών μονών στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Οι τρεις μονές συνδέονται με σπουδαίες προσωπικότητες του ορθόδοξου μοναχισμού, αλλά και με αυτοκράτορες και αξιωματούχους του Βυζαντίου.

Η ίδρυση με αυτοκρατορική χορηγία και η παραχώρηση ειδικών προνομίων προσέδιδε κύρος στις μονές.

ΙΔΡΥΤΕΣ

Ο όσιος Λουκάς
(896–953)

εγκαταστάθηκε το 946 στο Στείρι και ίδρυσε την πρώτη μοναστική κοινότητα, την οποία επέκτειναν οι μαθητές του. Η μεγάλη φήμη για τις θεραπευτικές του ικανότητες κατέστησε τη μονή σημαντικό προσκύνημα με μεγάλη ακτινοβολία.

οι τρεις ασκητές όσιοι
Νικήτας, Ιωάννης και Ιωσήφ

ίδρυσαν το 1034-1041 τη Νέα Μονή Χίου. Σύμφωνα με την παράδοση, κοντά στη θέση που βρήκαν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, έχτισαν μικρό ναό αφιερωμένο στην Παναγία. Στη θέση του λίγο αργότερα (1042-1055) ανεγέρθηκε με αυτοκρατορική χορηγία το λαμπρό καθολικό της Νέας Μονής.

Μυστήριο και θρύλοι καλύπτουν την ίδρυση της Μονής Δαφνίου¹⁰.

Ο *πραίτορας* του θέματος Ελλάδος και Πελοποννήσου

Γρηγόριος Καματηρός

άτομο με υψηλή παιδεία και στενές επαφές με την Κωνσταντινούπολη, ίσως συνδέεται με ανέγερση του καθολικού της μονής τον 11ο αι.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ

Ο Κρηνίτης Αροτράς

εξέχων τοπικός αξιωματούχος, χρηματοδότησε την ανέγερση του πρώτου ναού της μονής Οσίου Λουκά, το ναό της Αγίας Βαρβάρας

Ο Φιλόθεος

ηγούμενος της μονής Οσίου Λουκά, ανέγειρε το νέο καθολικό και ανέλαβε την ανακομιδή του λειψάνου του οσίου από τον αρχικό τάφο για να στεγαστεί σε αυτό.

Ο γενναϊόδωρος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Μονομάχος

με τη σύζυγο του **Ζωή** και την αδερφή της, συναυτοκράτειρα **Θεοδώρα**, χρηματοδότησαν την ανοικοδόμηση του καθολικού της Νέας Μονής Χίου.

ο μοναχός **Ακάκιος Αμπελικός** θεωρείται δεύτερος κτίτορας και ανακαινιστής της μονής Δαφνίου, καθώς γύρω στο 1540 ανέλαβε εκτεταμένες επεμβάσεις και προσθήκες.

ΣΤΑ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Όθων ντε λα Ρος

Ο Βουργουνδός μέγας κύρης του Δουκάτου των Αθηνών (1205-1225), παραχωρεί τη μονή Δαφνίου σε τάγμα κιστερκιανών μοναχών. Έκτοτε η μονή χρησιμοποιήθηκε ως τόπος ταφής των Φράγκων ηγεμόνων του Δουκάτου έχρι τον 14ο αιώνα. Ο ίδιος τάφηκε εκεί το 1225.

Ο αρχιναύαρχος Πιαλή Πασάς

καταλαμβάνει τη Χίο αμαχητί το 1566. Κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας των Οθωμανών η Νέα Μονή Χίου διατηρεί την περιουσία της και ευημερεί.

Ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας

το 1830 με διάταγμα αμέσως μετά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους, δίνει άδεια στους μοναχούς της μονής Οσίου Λουκά να δανειστούν χρήματα για την επισκευή των κτηρίων.

Ο Βαυαρός βασιλιάς Όθωνας Α΄

εγκατεστημένος στο Ναύπλιο επισκέπτεται για πρώτη φορά την Αθήνα το 1833. Τον υποδέχονται ο νομάρχης Μιχαήλ Σχινάς και πλήθος κόσμου έξω από τη μονή Δαφνίου.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΜΕ ΑΙΤΙΑ!

Με επικεφαλής τον
επίσκοπο **Σαλώνων Ησαΐα**,
τον οπλαρχηγό
Αθανάσιο Διάκο
και τον εκπρόσωπο
της Φιλικής Εταιρείας
Αθανάσιο Ζαρίφη

κηρύχθηκε στη μονή του Οσίου Λουκά η Επανάσταση στη Ρούμελη (27 Μαρτίου 1821). Η μονή συνέδραμε αποφασιστικά τον αγώνα και αποτέλεσε ορμητήριο κι άλλων μεγάλων οπλαρχηγών, όπως του Οδυσσέα Ανδρούτσου και του Γεώργιου Καραϊσκάκη. Συχνά δέχθηκε καταστροφές από τους Τούρκους, με μεγαλύτερη εκείνη στις 14 Ιουνίου 1823.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης

επισκέφθηκε και τη Μονή Δαφνίου δυο μέρες πριν την καθοριστική μάχη του Χαϊδαρίου (6-8 Αυγούστου 1826), αλλά γράφει σε επιστολή του ότι «...έπείγαμεν, και εις τὸ μοναστήρι τὸ Δαφνὶ τὸ ὅποῖον, κατὰ κακὴν τύχην τὸ ἔχουν πιασμένον οἱ ἔχθροί...».

Στις 30 Μαρτίου 1822 η Χίος καταστρέφεται από τους Οθωμανούς στην τραγική «Σφαγή της Χίου». Η Νέα Μονή λεηλατείται και υφίσταται σοβαρές ζημιές, ενώ χιλιάδες άοπλοι κάτοικοι που κατέφυγαν εκεί βρήκαν τραγικό θάνατο.

Ο τότε ηγούμενος **Νεόφυτος Βενέτος**
κρατήθηκε όμηρος στο κάστρο της Χίου.

Τρία μνημεία γεννιούνται

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

Οι τρεις μονές προσέλκυσαν πολλούς περιηγητές, οι οποίοι δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για την κατάσταση των κτηρίων, τον αριθμό και τη ζωή των μοναχών, αλλά και καταγράφουν θρύλους και παραδόσεις για την ίδρυσή τους.

Ο αρχαιόφιλος Ιταλός περιηγητής Κυριακός Αγκωνίτης, ένας από τους πρώτους επισκέπτες της μονής Οσίου Λουκά το 1436, παραδίδει την πληροφορία ότι ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος υπήρξε ένας από τους κτήτορες του καθολικού.

Η μονή Δαφνίου αναφέρεται συχνά σε περιγραφές της Αθήνας. Οι περιηγητές Jacob Spon και George Whelers από την Αγγλία επισκέφθηκαν τη Μονή Δαφνίου το 1676 και βρήκαν μόνο δύο μοναχούς, λόγω των επιδρομών των Τούρκων και κουρσάρων.

Το 1841 ο γνωστός Δανός συγγραφέας παραμυθιών Χανς Κρίστιαν Άντερσεν αισιοδοξεί για το μέλλον της μονής Δαφνίου, παρά την καταστροφή της μορφής του Παντοκράτορα στον τρούλλο από τους κατακτητές που την χρησιμοποιούσαν ως στόχο.

«...Το Δαφνί θα ξανασηκωθεί μέσα από τα ερείπια και ...θα ξανανθίσει! Σε τούτη την αυλή, που μόνο γαϊδουράγκαθα βλασταίνουν, θα πρασινίσει η δάφνη, θα μοσκοβολήσει το λιβάνι και τα γονατισμένα παιδιά θα βλέπουν μια ιερή πληγή στο μάτι του Χριστού, στο στόμα και τη δόξα του, εκεί που πέτυχε το τούρκικο βόλι.»

Χανς Κρίστιαν Άντερσεν (1871)¹¹

Τα σχέδια του περίφημου περιηγητή από το Κίεβο Βασίλι Γκρηγκόροβιτς Μπάρσκι του 18ου αι. παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη μονή Οσίου Λουκά και τη Νέα Μονή Χίου. Η φράση «νικώσι την φήμην τα πράγματα» συνοψίζει το θαυμασμό του για τη Νέα Μονή Χίου!

Άλλοι περιηγητές του 18ου αι. περιγράφουν τη Νέα Μονή ως μικρό τειχισμένο χωριό, καθώς έχει πολλά και πυκνά δομημένα κτίσματα. Οι περιηγητές εντυπωσιάζονται συχνά και από την πλούσια βιβλιοθήκη της μονής, που όμως υπέστη μεγάλη καταστροφή το 1822.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ

Το 1881, φονικός σεισμός 7,3 Ρίχτερ προκάλεσε μεγάλες καταστροφές στη Χίο. Στη Νέα Μονή, κατέρρευσε, μεταξύ άλλων, ο τρούλος του καθολικού.

Το 1802 ο Thomas Bruce, 7ος κόμης του Elgin, αφαίρεσε τρεις ιωνικούς κίονες από την πρόσοψη του εξωνάρθηκα της Μονής Δαφνίου, προκαλώντας σοβαρές ζημιές και σε αυτό το μνημείο. Οι κίονες βρίσκονται σήμερα στο Βρετανικό Μουσείο.

Το 19ο αιώνα η μονή Δαφνίου ερημώθηκε. Η άλωση του μοναστηριού από τους Οθωμανούς προκάλεσε αρκετές ζημιές. Λέγεται ότι όταν καταλήφθηκε από τα στρατεύματα του Ομέρ Βρυώνη το 1821, άναψαν στο καθολικό φωτιά για 3 ημέρες, γιατί πίστευαν ότι έτσι θα λιώσει το χρυσάφι από τις ψηφίδες και θα το πάρουν!

Αργότερα τα κτήριά της μετατράπηκαν σε στρατώνες των Βαυαρών (1838-1839), αλλά και των Γάλλων για την αποφυγή της χολέρας (1854), ενώ στέγασαν και φρενοκομείο (1883-1885)¹². Το 1943 οι Γερμανοί βομβαρδίζουν τη μονή Οσίου Λουκά προκαλώντας μεγάλες καταστροφές.

ΜΕΛΕΤΕΣ

Η εντυπωσιακή αρχιτεκτονική και ο πλούσιος διάκοσμος των τριών μονών προκάλεσαν ήδη από το 19ο αιώνα το ενδιαφέρον των ερευνητών.

Για τη μονή του Οσίου Λουκά θεμελιώδεις θεωρούνται οι μελέτες του Γεώργιου Κρέμου (1874-1880), ο οποίος και δημοσίευσε πρώτος το Βίο του οσίου Λουκά.

Γεώργιος Λαμπάκης

Γεώργιος Κρέμος

Ο όσιος Νικηφόρος, ιερομόναχος και ηγούμενος της Νέας Μονής, εξέδωσε το 1804 στη Βενετία την *Ακολουθία* των τριών ιδρυτών της.

Στο σύγγραμμά του περιλαμβάνονται παλαιά σημαντικά έγγραφα για την ιστορία της μονής, που δυστυχώς καταστράφηκαν το 1822.

Η ανάδειξη του μνημειακού πλούτου της μονής Δαφνίου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις δημοσιεύσεις και στις άοκνες προσπάθειες του αρχαιολόγου και θεολόγου Γεωργίου Λαμπάκη.

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Στα τέλη του 19ου αιώνα η μονή Δαφνίου είχε περιέλθει σε οικτρή κατάσταση. Με πρωτοβουλία του Γεωργίου Λαμπάκη το 1889 ξεκινούν οι εργασίες αποκατάστασης και για τα ψηφιδωτά καλούνται και Ιταλοί «μωσαϊκουργοί».

Η μονή Δαφνίου αποτελεί το πρώτο βυζαντινό μνημείο που αναστηλώθηκε στην Ελλάδα.

Στη Νέα Μονή και στη μονή του Οσίου Λουκά οι πρώτες εργασίες ξεκινούν ήδη από τον 19ο αιώνα με πρωτοβουλία των μοναχών. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία ξεκινά πολυετείς εργασίες αποκατάστασης των μονών, τις οποίες συνεχίζουν μέχρι και σήμερα οι Εφορείες Αρχαιοτήτων Βοιωτίας, Χίου και Δυτικής Αττικής.

Κατά τις αναστηλωτικές εργασίες της δεκαετίας του 1960 αποκαλύφθηκε στο ναό της Παναγίας η τοιχογραφία του Ιησού του Ναυή, η παλαιότερη της μονής του Οσίου Λουκά (β' μισό 10ου αι.).

Τρία ξεχωριστά μνημεία...

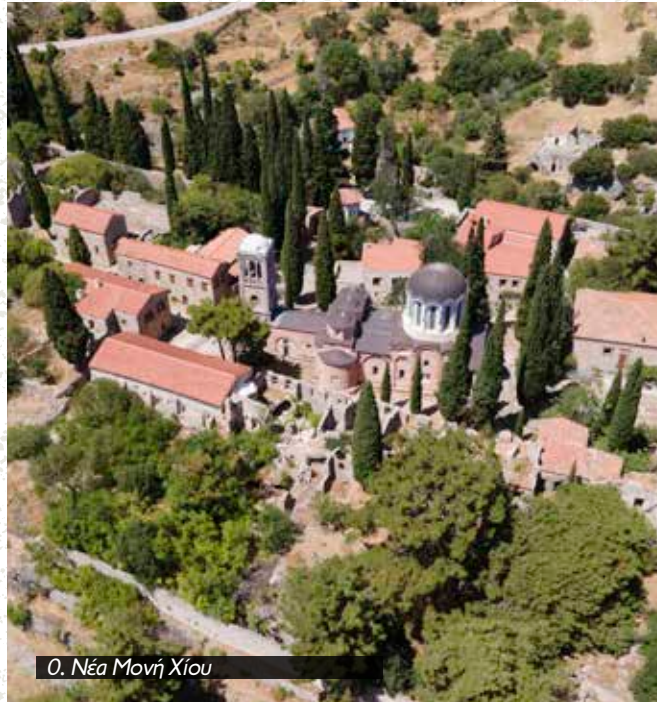
Οκταγωνίζοντας τον κύκλο!

Τον 11ο αιώνα εμφανίζεται στον ελλαδικό χώρο ένας καινούριος αρχιτεκτονικός τύπος ναού, ο οκταγωνικός¹³. Οι ναοί αυτοί ξεχωρίζουν για το εντυπωσιακό τους μέγεθος και για τον ευρύ και ψηλό τους τρούλο, ο οποίος εσωτερικά στηρίζεται με οκτώ πεσσούς και σχηματίζει οκτάγωνο. Λόγω του μεγέθους τους, οι οκταγωνικοί ναοί απαντούν συνήθως σε μεγάλα και πλούσια μοναστήρια, που απολαμβάνουν την εύνοια αυτοκρατόρων ή ανώτερων αξιωματούχων.

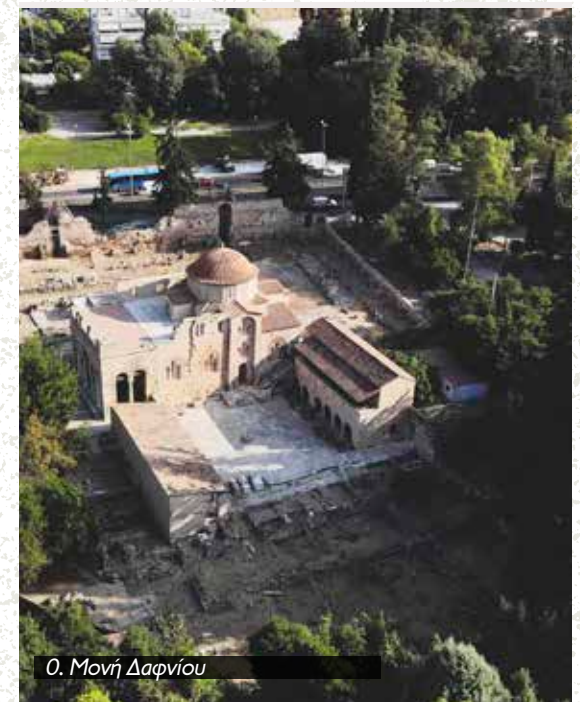
Ο οκταγωνικός ναός είναι το λαμπρό κέντρο του πολύπλοκου μοναστικού συγκροτήματος: γύρω του απλώνονται τα κελιά των μοναχών, η τράπεζα και πολλά βοηθητικά κτίσματα.

Ο. Μονή του Οσίου Λουκά.

Ο. Νέα Μονή Χίου

Ο. Μονή Δαφνίου

Ο απλός «νησιώτικος» τύπος της Νέας Μονής Χίου αποτελεί πρότυπο για πολλούς ναούς της Χίου και της Κύπρου. Τα καθολικά της Μονής Οσίου Λουκά και της μονής Δαφνίου ανήκουν στον «ηπειρωτικό» τύπο, την πιο σύνθετη παραλλαγή, που εφαρμόστηκε σε ναούς της Στερεάς Ελλάδας και στην Πελοπόννησο.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★1

Το «βασιλομονάστηρο» του Οσίου Λουκά

Στη μονή του Οσίου Λουκά δεσπόζει το αρμονικό σύμπλεγμα του παλαιότερου ναού της Παναγίας και του μεταγενέστερου καθολικού, στο οποίο φυλάσσεται το θαυματουργό λείψανο του οσίου.

Το καθολικό αποτελεί το πρωιμότερο παράδειγμα οκταγωνικού ναού που αποτέλεσε πρότυπο για τους ναούς του ίδιου αρχιτεκτονικού τύπου στον ελλαδικό χώρο.

Ο. Τράπεζα Νεας Μονής

Ο. Η τράπεζα της μονής του Οσίου Λουκά.

Ο. Κελί στη μονή Δαφνίου.

Η ιστορία των μονών και ποικίλο εκθεσιακό υλικό παρουσιάζονται σε επιλεγμένους αναστηλωμένους χώρους των τριών μονών.

Ο. Μ. Οσίου Λουκά: άποψη του Καθολικού και του ναού της Παναγίας.

Ο. Εσωτερικό του καθολικού Οσίου Λουκά .

Λουκούμι και καφές!

Οι πολυάριθμοι επισκέπτες της μονής του Οσίου Λουκά δέχονται ως κέρασμα το παραδοσιακό λουκουμάκι, με αποτέλεσμα η μονή να καταναλώνει 2 τόνους λουκούμια ετησίως!

Τρία ξεχωριστά μνημεία...

Λαμπερές ψηφίδες

Οι τρεις μονές ξεχωρίζουν για τον πολυτελή, εξαιρετικής τέχνης ψηφιδωτό τους διάκοσμο. Κύριο τους χαρακτηριστικό είναι το χρυσό βάθος στο οποίο προβάλλουν οι άγιες μορφές, προσδίδοντάς τους έντονη πνευματικότητα και υπερβατικό χαρακτήρα.

Στα ψηφιδωτά της μονής του Οσίου Λουκά οι συνθέσεις είναι λιτές και ισορροπημένες, ενώ οι μορφές είναι εξαυλωμένες, με χαρακτηριστικά επίπεδα σώματα και μεγάλα, ορθάνοικτα μάτια.

Στα πολυάριθμα ψηφιδωτά της μονής Δαφνίου η ευγένεια των μορφών απηχεί πρότυπα της αρχαίας τέχνης. Στις λιτές συνθέσεις της Νέας Μονής ξεχωρίζουν τα έντονα χρώματα.

Ο. Ο Νηπτήρας, μονή Οσίου Λουκά, β' τέταρτο 11ου αιώνα.

Ο. Η Ανάσταση, Νέα Μονή Χίου, 1042-1056.

Ο. Ο Ευαγγελισμός, Μονή Δαφνίου, τέλη 11ου αι.

Ο. Εσωτερικό Νέας Μονής Χίου

Τα ψηφιά του Οσίου Λουκά δεν έχουνε απαλά χρώματα όπως του Δαφνίου, μηδέ τη μαστοριά τ' Αη Δημήτρη της Σαλονίκης... Μπροστά τους δείχνουνε φτωχά κι απλοϊκά, σα να τα 'φτιαξε κανένας άμαθος. Μα ίσα-ίσα τούτη είναι η ιδιαίτερη χάρη τους που τα κάνει να ξεχωρίζουν. Κείνοι οι τεχνίτες δείχνουνε τη σοφία και την αξιοσύνη τους, τούτοι λένε την προσευχή τους σαν αγράμματοι ψαράδες μ' απλότη και με πίστη

Φώτης Κόντογλου,
Ταξείδια σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος

Τα «χρυσά μοναστήρια»¹⁴

Πέρα από τα ψηφιδωτά, ο όλος διάκοσμος των τριών μονών είναι ιδιαίτερα πολυτελής. Μεταξύ άλλων, περίτεχνα κεραμοπλαστικά κοσμήματα, πολυτελή χρωματιστά μάρμαρα στα δάπεδα και στο κατώτερο τμήμα των τοίχων, εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες, περίτεχνα μαρμάρινα τέμπλα και αρχιτεκτονικά γλυπτά επιτείνουν την όλη εντύπωση της μεγαλοπρέπειας.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★ 2

Με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια

Η πρώτη ελληνική «ταινία τέχνης» «Δαφνί – Παναγιά η Χρυσοδαφνιώτισσα», γυρίστηκε το 1951 από τον καθηγητή Ιστορίας της Τέχνης Άγγελο Προκοπίου και έλαβε το πρώτο βραβείο στα διεθνή φεστιβάλ του Εδιμβούργου και της Νέας Υόρκης.

Ο Σίμων Κάρας, σημαντικός μελετητής της ψαλτικής τέχνης, παντρεύτηκε την Αγγελική Βατούγιου στη μονή Δαφνίου στις 26 Δεκεμβρίου 1950. Όπως περιγράφει ο ίδιος *“η γαμήλιος τελετή εισήλθε ψάλλουσα – τη συνοδεία οργάνων ελληνικών – παλαιάν αθηναϊκή πατινάδα προς τιμή της Παναγίας”*. Η ηχογράφηση της τρίωρης, σύμφωνα με το βυζαντινό τυπικό, εντυπωσιακής τελετής μεταδόθηκε από το BBC το 1958.

«Σεργιάνι 'ναι στη Σεργιανή και στη Μεντέλη μέλι
και στο Δαφνί κρύο νερό που πίνουν οι αγγέλοι...
Κερά Χρυσοδαφνιώτισσα μεγάλη Σου 'ναι η χάρη
με το ψηφί, με το ριγλί με το μαργαριτάρι»

«Σεργιάνι 'ναι στη Σεργιανή» πατινάδα με θέμα τοποθεσίες της Αττικής.

Γιορτές και πανηγύρια

Η Νέα Μονή και η Μονή Δαφνίου γιορτάζουν στις 23 Αυγούστου, στα «εννιάμερα» της Κοίμησης της Θεοτόκου. Ο πεζογράφος Δημήτριος Καμπούρογλου περιγράφει γλαφυρά τον παραδοσιακό εορτασμό στο Δαφνί¹⁵.

Μνημειώδεις διάλογοι

ΕΛΛΑΔΑ

Αγιοι Θεόδωροι Μυστρά

Στην καστροπολιτεία του Μυστρά βρίσκεται ο ναός των Αγ. Θεοδώρων, ένας από τους τελευταίους ναούς του σύνθετου «ηπειρωτικού» οκταγωνικού τύπου στον ελλαδικό χώρο, του 13ου αιώνα.

ΕΛΛΑΔΑ

Σωτεΐρα Λυκοδήμου

Η μεγαλύτερη βυζαντινή εκκλησία της Αθήνας, γνωστή σήμερα ως «Ρωσική εκκλησία», καθώς το 1847 παραχωρήθηκε στη ρωσική παροικία της πόλης, κτίστηκε στις αρχές του 11ου αιώνα και ανήκει στον τύπο του ηπειρωτικού οκταγωνικού. Είναι πιστό αντίγραφο του καθολικού της μονής του Οσίου Λουκά.

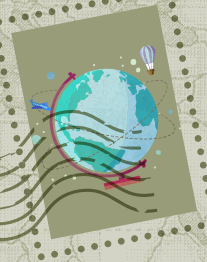
ΤΟΥΡΚΙΑ

Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης

Ο επιβλητικός ναός αποτελεί μέχρι σήμερα σύμβολο για όλους τους ορθοδόξους. Ο τεράστιος τρούλλος του, διαμέτρου 32 μ., αποτελεί μοναδικό επίτευγμα της αρχιτεκτονικής, ενώ τα ψηφιδωτά στο εσωτερικό του αποτελούν αριστουργήματα της βυζαντινής τέχνης.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
& ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ!

ΑΓΓΛΙΑ

Fountains Abbey

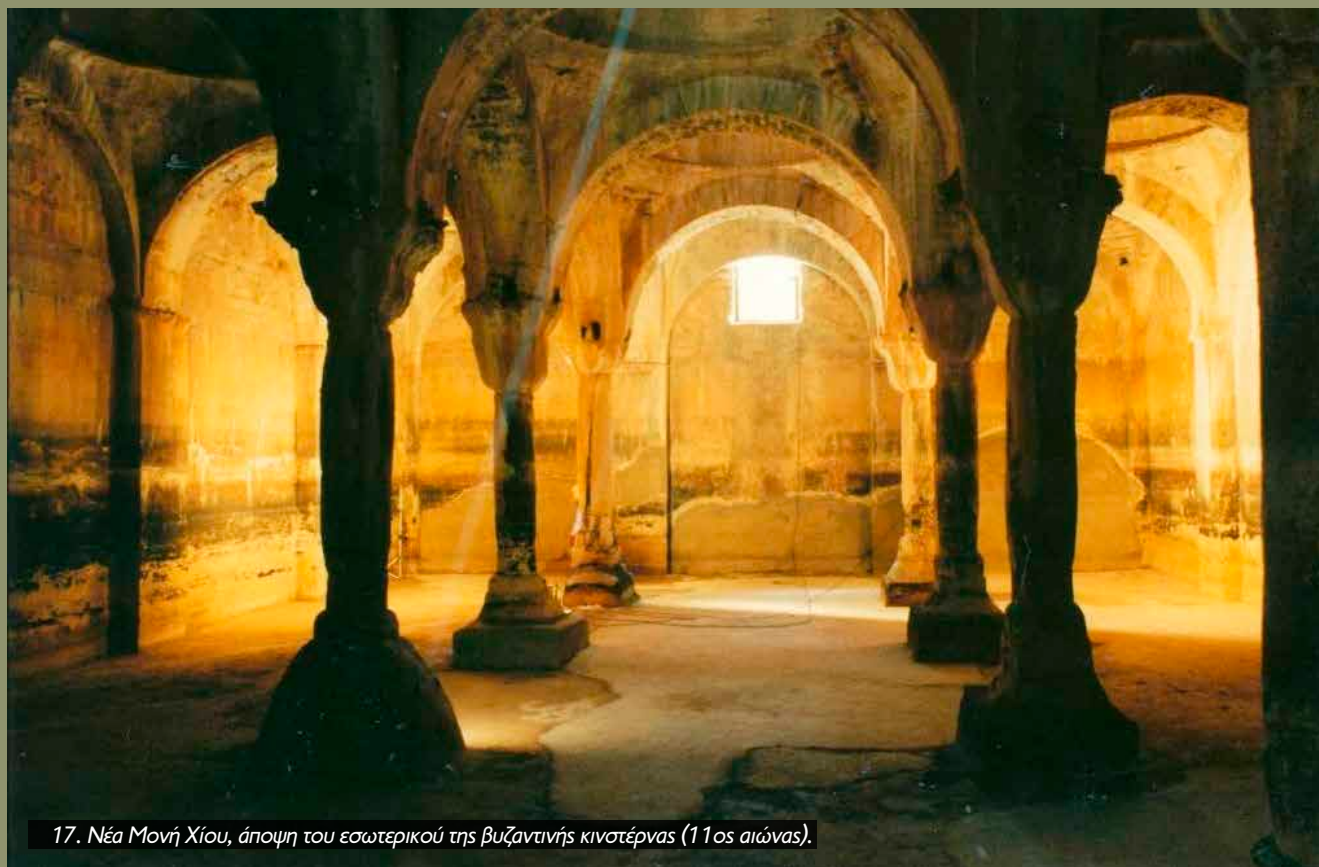
Η ερειπωμένη κιστερκιανή μονή αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα μοναστηριακά συγκροτήματα της βόρειας Αγγλίας. Ιδρύθηκε το 1132, λίγα χρόνια νωρίτερα από την εγκατάσταση κιστερκιανών μοναχών στη μονή Δαφνίου.

Ένα μήνυμα του σήμερα...

Επαναχρησιμοποίηση

Οι βυζαντινοί συχνά χρησιμοποιούν στα κτήρια υλικά από παλαιά κατεστραμμένα οικοδομήματα. Στο καθολικό της μονής του Οσίου Λουκά πολλοί από τους επεξεργασμένους λίθους προέρχονται από τη γειτονική αρχαία πόλη της Στείριδας, ενώ στη μονή Δαφνίου, μεταξύ άλλων, οι ιωνικοί μαρμάρινοι κίονες του εντυπωσιακού εξωνάρθηκα του καθολικού προέρχονταν πιθανότατα από κατεστραμμένη στοά ρωμαϊκών χρόνων¹⁶.

Σε εργασίες αναστήλωσης της στέγης της κινστέρνας (δεξαμενής νερού) της Νέας Μονής Χίου αποκαλύφθηκε μία καλά κρυμμένη περίπτωση ιδιοφυούς επανάχρησης! Στο δώμα βρέθηκαν 93 μεγάλα πήλινα αγγεία, που γέμιζαν τα κενά ανάμεσα στις θόλους¹⁷, διατηρώντας την κατασκευή ελαφριά και στατικά ασφαλή. Τα αγγεία αρχικά μετέφεραν κρασί ή λάδι από την Ισπανία του 15ου αι. Φαίνεται πιθανόν οι μοναχοί της Νέας Μονής να αγόρασαν το φορτίο ενός πλοίου κενό, για να χρησιμοποιηθεί στην επισκευή της στέγης της κινστέρνας. Χάρη σε αυτήν την επανάχρηση πλήθος ιστορικών πληροφοριών φτάνουν μέχρι τους σύγχρονους ερευνητές¹⁸!

17. Νέα Μονή Χίου, άποψη του εσωτερικού της βυζαντινής κινστέρνας (11ος αιώνας).

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 > 12 ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ > Διασφαλίζουμε τη βιώσιμη κατανάλωση και μεθόδους παραγωγής

σημειώσεις

1. Στίχος παλαιάς αθηναϊκής πατινάδας, δηλαδή καντάδας, τραγούδι της παρέας στο τέλος μιας γιορτής, συνήθως ερωτικό. Περισσότερους στίχους του βλ. στη σελ. 23.
2. Buongiorno: καλημέρα στα ιταλικά.
3. Ο ξεναγός μας είναι εμπνευσμένος από τον Ιταλό Κυριακό Αγκωνίτη (περ. 1391-1452), έναν από τους πρώτους Ευρωπαίους περιηγητές που επισκέφθηκαν τη μονή Οσίου Λουκά, το Μάρτιο 1436.
4. Σήμερα οι επισκέπτες της μονής εισέρχονται από την πύλη που κατασκευάστηκε την εποχή της Τουρκοκρατίας στα νότια του περιβάλλοντος, κάτω από το κωδωνοστάσιο. Όμως στα βυζαντινά χρόνια η είσοδος στη μονή γινόταν από την βοηθητική πύλη στη ΒΑ γωνία του περιβάλλοντος.
5. Το βορδοναρείον ή βορδοναριό κτίστηκε πιθανότατα τον 11ο αιώνα, αν και γνώρισε εκτεταμένες ανακαινίσεις και απέκτησε τη σύγχρονη ξύλινη στέγη. Πρόκειται για διώροφο κτήριο: το ισόγειο προοριζόταν για τα ζώα, ενώ ο όροφος για τους αγωγιάτες και τις ζωοτροφές. Σήμερα το κτήριο έχει αποκατασταθεί και στον όροφο του εκτίθενται αποτοιχισμένες τοιχογραφίες του 18ου αιώνα από το ναό του Αγίου Σπυρίδωνα Μεδεώνος, κοντά στην Αντίκυρα.
6. Ο ξεναγός μας στην Νέα Μονή Χίου είναι εμπνευσμένος από το Γάλλο βοτανολόγο Joseph Pitton de Tournefort που επισκέφθηκε το 1701 τη Νέα Μονή και είχε εντυπωσιαστεί από την ομορφιά του καθολικού της.
7. Ο ξεναγός μας στη Μονή Δαφνίου εμπνέεται από τον μοναχό Ακάκιο, που λίγο πριν τα μέσα του 16ου αιώνα συνέβαλλε αποφασιστικά στην ανακαίνιση της μονής και θεωρείται ο δεύτερος κτίτορας της.
8. Σύμφωνα με τον περιηγητή Πausανία (2ος αι. μ.Χ.) στην γύρω περιοχή υπήρχε ένα ιερό του Απόλλωνα, το οποίο οι μελετητές συχνά ταυτίζουν με το ιερό του Δαφνιφόρου Απόλλωνα, το μόνο ιερό του θεού στην Αττική. Κατά μία εικασία, το όνομα της μονής προέρχεται από αυτό το αρχαίο ιερό. Η σύγχρονη έρευνα ως τώρα δεν επιβεβαιώνει την ύπαρξη αρχαίου ιερού, ούτε παλαιότερης χριστιανικής βασιλικής, κάτω από τη Μονή Δαφνίου. Για την ονομασία και ίδρυση της μονής βλ. και σημ. 10.
9. Οι Κιστερκιανοί είναι μικτό θρησκευτικό, μοναστικό τάγμα της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, γνωστό και ως «Οι Λευκοί Μοναχοί» ή «Οι Βερναρδίνιοι».
10. Διαφορετική παράδοση αναφέρει μία βασιλοπούλα Δάφνη, που οικοδόμησε το μοναστήρι ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για τη σωτηρία της από ναυάγιο. Σε άλλο θρύλο, που πηγάζει από παραλλαγή του δημοφιλούς μεσαιωνικού έμμετρου μυθιστορήματος του Ιμπερίου και της Μαργαρώνας, κητόρισσα της μονής ήταν η ωραία βασιλοπούλα Μαργαρώνα (belle Maguelone), που μετά την αρπαγή του συζύγου της από τους Σαρακηνούς, έκτισε το μοναστήρι για να περάσει εκεί το υπόλοιπο της ζωής της.
11. Hans Christian Andersen, *A Poet's Bazaar. Pictures of travel in Germany, Italy, Greece and the Orient*, New York 1871.
12. Κατά το σύντομο διάστημα της λειτουργίας της μονής ως φρενοκομείο, οι ασθενείς έμεναν σε παράγκες, έπαιρναν νερό από το πηγάδι και ο φωτισμός γινόταν με λάμπες πετρελαίου και θυέλλης. Η γνωστή λαϊκή έκφραση «είναι για το Δαφνί» πιθανότατα δεν σχετίζεται άμεσα με το φρενοκομείο του 19ου

- αι. στη μονή Δαφνίου, αλλά με την ίδρυση του ψυχιατρικού νοσοκομείου «Δρομοκαΐτειο», που χτίστηκε το 1887 στην ευρύτερη περιοχή, ενώ το 1925 ιδρύθηκε και το ψυχιατρικό νοσοκομείο Αττικής «Δαφνί» στην ίδια περιοχή.
13. Η στήριξη του τρούλου γίνεται με οκτώ ογκώδεις πεσσούς ή κίονες μέσω οκτώ τόξων, τα τέσσερα εκ των οποίων γεφυρώνουν τις γωνίες του τετραγώνου. Έτσι στην κάτωψη, τα οκτώ τόξα στα οποία εδράζεται ο τρούλος διαμορφώνουν ένα οκτάγωνο μέσα στο οποίο εγγράφεται η περιφέρεια του τρούλου.
14. «Χρυσό μοναστήρι» αποκαλεί τη μονή Δαφνίου ο ιστοριοδίφης και ακαδημαϊκός Δημήτριος Καμπούρογλου (1852-1942), *Το Δαφνί*, Αθήνα, 1920, σελ. 28.
15. Πρόκειται για τον εορτασμό της Απόδοσης της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, τα γνωστά ως «εννιάμερα της Παναγίας». Τον πανηγυριώτικο χαρακτήρα του εορτασμού στη Μονή Δαφνίου περιγράφει γλαφυρά ο Δ. Καμπούρογλου, *Το Δαφνί*, 1920: «*Εκ των Μονών του Αθηναϊκού εδάφους επανήγυριζεν επισημότητα το Δαφνί. Όλοι οι Αθηναίοι και ετερόδοξοι ακόμη, ετρέποντο την εις το μοναστήρι τούτο άγουσαν Ιεράν Οδόν...Αλλά ταχέως συνήρχετο εκ της πλάνης ο ονειροπόλος μυστικοπαθής, όταν ήκουε τον βιολιτζή της πανηγύρεως να τραγουδή το νερόν του Δαφνίου «που πίνουν οι αγέλοι» και ιδίως το περίφημον δια την ιστορικήν του σημασίαν προαιώνιον δίστικον: «Κυρά χρυσοδαφνώτισσα μεγάλη σου είν' η χάρη... Οι πιστοί της Ιεράς Οδού είναι τώρα Χριστιανοί. Αφού δε ήκουον με μεγάλην κατάνυξιν την θείαν λειτουργίαν, εδανείζοντο τα ψηλά καλάμια του νεωκόρου και έρριχαν ψηφιά από τα περίφημα μωσαϊκά δι ανάμνησιν και δια φυλαχτόν»*
16. Μετά την απομάκρυνση των τριών ιωνικών κίωνων από τους Edward Clarke και τον Λόρδο Elgin έχει απομείνει μόνον ένας αρχαίος κίονας στη μονή Δαφνίου.
17. Η κινστέρνα είναι υπόγειος χώρος για τη συλλογή και φύλαξη νερού. Το ορθογώνιο κτήριο στεγάζεται από δεκαπέντε ημισφαιρικούς θολίσκους. Η στέγη στηρίζεται σε οκτώ μαρμάρινους κίονες, ανά τέσσερις σε δύο σειρές.
18. Η επανάχρηση αυτή προσφέρει πολλαπλές πληροφορίες: για την οικοδομική τέχνη, την ιστορία της Νέας Μονής, τις εμπορικές σχέσεις της Χίου με την Ιβηρική χερσόνησο κ.α. Από την ΕΦΑ Χίου διοργανώθηκε η περιοδική έκθεση «Από την Ισπανία στη Χίο. Τα αγγεία της κινστέρνας στη Νέα Μονή» στο παλάτι Ιουστινιάνι στο Κάστρο της Χίου, τον Ιανουάριο 2022.

βιβλιογραφία

Βάσση Ό., *Μεσαιωνική Χίος: Αρχαιολογικός οδηγός για τα μνημεία της Χίου από την Ύστερη Αρχαιότητα έως την Τουρκοκρατία (5ος αι. – 16ος αι.)*, Χίος 2014.

Βάσση Ό., «Η κινστέρνα της Νέας Μονής στη Χίο», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 36 (2015), 1 – 20.

Καμπούρογλου Δ.Γρ., *Το Δαφνί*, Αθήνα 1920.

Λαμπάκης Γ., *Χριστιανική αρχαιολογία της Μονής Δαφνίου*, Αθήνα 1889.

Μισσινλίδου Ά., *Η Νέα Μονή της Χίου*, Χίος 2012 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Μουρίκη Ντ., *Τα ψηφιδωτά της Νέας Μονής Χίου*, 2 τόμ., Αθήνα 1985.

Μπούρα Λ., *Ο γλυπτός διάκοσμος του ναού της Παναγίας στο μοναστήρι του Οσίου Λουκά*, Αθήνα 1980 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Μπούρας Χ., *Η Νέα Μονή της Χίου: Ιστορία και αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1981.

Μπούρας Χ., *Η αρχιτεκτονική της μονής του Οσίου Λουκά (πίνακες σχεδίων Robert Weir Schultz & Sidney Howard Bamsley)*, Αθήνα 2015.

Μυλωνάς Π.Μ., *Μονή του Οσίου Λουκά του Στεριώτη: Η αρχιτεκτονική των τεσσάρων ναών*, Αθήνα 2005.

Πάλλης Γ., «Μαρτυρίες για τη μονή Δαφνίου σε κείμενα ευρωπαίων περιηγητών (17ος – 19ος αι.)», *Έπετηρίς Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* (2007-2009), 127-138.

Πάλλης Γ., «Νεότερα για τον Ακάκιο Αμπελικό, 'δευτερο κτίτορα' της μονής Δαφνίου (16ος αι.) και τα μεταβυζαντινά τέμπλα του καθολικού», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 34 (2013), 311-322.

Παναγιωτίδης-Κεσίσσογλου Μ., «Αναζητώντας τον ιδρυτή της μονής Δαφνίου», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 40, 193 – 222.

Σκαμπαβίας Κ.Ν., *Η Νέα Μονή Χίου: Ιστορία και τέχνη*, Αθήνα 2004.

Στίκας Ευ.Γ., *Τό οικοδομικόν χρονικόν της μονής του Όσίου Λουκά Φωκίδος*, Αθήνα 1970 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Χατζηδάκη Ν., *Όσιος Λουκάς* [Βυζαντινή Τέχνη στην Ελλάδα], Αθήνα 2003.

Chatzidakis – Bacharas Th., *Les peintures murales de Hosios Loukas: Les chapelles occidentales*, Αθήνα 1982.

Diez E. – O. Demus, *Byzantine Mosaics in Greece, Hosios Loukas and Daphni*, Καίμπριτζ Μασσαχουσέτης 1931.

Millet G., *Le monastère de Daphni: Histoire, Architecture, Mosaïques*, Παρίσι 1899.

Schultz R.W. – S.H. Bamsley, *The Monastery of Saint Luke of Stiris, in Phokis, and the dependent Monastery of Saint Nicolas in the Fields, near Skripou, in Boeotia*, Λονδίνο 1901.

προέλευση εικόνων

Πηγές στο διαδίκτυο:

Όσιος Λουκάς Βοιωτίας, Νέα Μονή Χίου, Μονή Δαφνίου Αττικής
<https://whc.unesco.org/en/list/537>

Όσιος Λουκάς Βοιωτίας:

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=8081

<https://www.youtube.com/watch?v=9pfz7kCPPjY>

Εκπαιδευτικό υλικό: <https://www.medievalroutes.gr/el/ekpaideysi/ekpaideytiko-yliko/osios-loukas/>

<https://www.mthv.gr/el/to-psifiako-mouseio/online-paihnia/>

<https://www.mthv.gr/el/pera-apo-to-mouseio/peripatos-sti-boiotia/moni-osiou-louka-steiri/>

Νέα Μονή Χίου:

<https://efachi.gr/nea-moni-vr-360-4k-video-eikonikis-pragmatikotitas/>

<https://efachi.gr/syntirisi-ton-marmarothetimenon-dapedon-toy-katholikoy-tis-neasmonis-chioy-2/>

<https://efachi.gr/apo-tin-ispania-sti-chio-ta-aggeia-tis-kinsternas-sti-nea-moni-chioy/>

Μονή Δαφνίου:

<https://www.youtube.com/watch?v=7Y5sDZyPDP0>

<https://www.youtube.com/watch?v=cWRUfjYoTR8&t=257s>

<https://www.archaiologia.gr/blog/video/μονή-δαφνίου/>

https://www.youtube.com/watch?v=7svt-GGa_UQ&t=166s

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία υφεσκο

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN XXX-XXX-XXX-X